

3. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх» № 223-1134/0/4-13 від 18.07.2013 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1134740-13>.

4. Наказ МВС №1176 від 19.12.2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0121-13/print1397418830309268>.

5. Постанова КМУ №502 від 08.07.1995 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/502-95-%D0%BF>.

6. Статистичні дані злочинності на території України Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення України за період з 2005 року по 2014 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/813157>.

ВПЛИВ ПРАВОСВІДОМОСТІ НА РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Панчук І.О.

*здобувач кафедри теорії та історії держави і права
Національний університет «Острозька академія»*

Правова система держави є як відправною точкою для дослідження явищ правової дійсності, так і своєрідною узагальнюючою категорією для вже існуючих висновків про право та державу. Рівень розвитку правової системи це показник розвитку усього суспільства. В той же час, в науці не досить чітко виділені критерії за якими слід оцінювати уже існуючі здобутки правової системи і напрямки в яких ще слід працювати. Це пов'язано в тому числі з тим, що правова система містить у собі елементи, які подекуди важко піддаються суто формальному тлумаченню. Одним із таких елементів є правосвідомість. Наявність подібної складової, що не володіє такою ж нормативністю як право чи юридична практика, дає нам підстави стверджувати, що правова система держави має особливий характер внутрішньої будови і спосіб функціонування.

Ми погоджуємося з думкою Н. Оніщенко, яка наголошує на тому, що цілісна правова система, що розглядається в єдності всіх її компонентів являє собою не механічну суму складових, а нову соціально-

політичну, ідеологічну, юридичну якість, не властиву окремим її частинам [1, с.12]. Такий характер правової системи зумовлює і особливості дослідження правосвідомості як її частини – вона повинна вивчатися у єдності з усіма іншими елементами системи та враховуючи їх постійний взаємовплив.

Слід зазначити, що включення окремих елементів, зокрема правосвідомості, до складу правової системи є предметом наукових дискусій, адже різні погляди на тлумачення цього поняття породжують і різні варіанти його структури.

Так, Луць Л. А. виступає з позицією заперечення входження правосвідомості до структури правової системи, аргументуючи це тим, що сама правосвідомість хоча і є важливою властивістю суб'єктів у правовій взаємодії, проте не відповідає певним ознакам елемента системи, а зокрема не є носієм «суб'єкт-суб'єктних» зв'язків, не є відособленою від такого елемента, як суб'єкт права тощо. Таким чином, правосвідомість не може розглядатися як самостійний елемент правової системи суспільства [2, с. 77].

Звичайно, правосвідомість як явище правової дійсності характеризується перш за все приналежністю до суб'єкта права, який і є носієм останньої. Проте це не позбавляє правову науку необхідності та можливості вивчати її як цілком самостійне явище. Дослідження правосвідомості виключно як характеристики або ж властивості суб'єкта права значно обмежило б науковців у їх пошуках в межах цієї теми, а саме завадило б вивченню групової та суспільної правосвідомості, які по своїй суті не належать жодній конкретній особі.

В правовій науці також існують погляди на таку структуру правової системи, яка містить у собі не правосвідомість в цілому, а лише такий її компонент як правову ідеологію. Зокрема такої думки притримується Алексєєв С.С., який вважає, що пануюча правова ідеологія є частиною правової системи завдяки своїм «особливим заслугам» саме тому, що вона може бути джерелом юридичної енергії, офіційним державно-владним критерієм правомірного і в силу цього способу «працювати» разом з правом по законам єдиної органічної системи [3, с. 206].

Виділення лише правової ідеології як складової правосвідомості, що входить у правову систему видається нам не досить виправданим з декількох причин. По-перше, правосвідомість є і теоретично і практично цілісним утворенням, окремі складові частини якого не можуть існувати одна без одної. По-друге, правова психологія має у складі правосвідомості не менше соціальне значення, навіть якщо говорити про суспільну та групову правосвідомості.

Проаналізувавши наукові дискусії щодо складу правової системи держави ми робимо висновок про те, що правосвідомість входить у нього з усіма своїми елементами, видами та рівнями. У зв'язку з цим, дослідження її впливу на правову систему держави має проходити через призму психологічної та ідеологічної складових правосвідомості.

В той же час, незалежно від того чи розглядати правову свідомість у межах правової системи суспільства як відокремлене правове явище або ж лише як властивість суб'єктів права, взаємозв'язок цих двох правових понять залишається незаперечним у площині їх соціальної функції, тобто фактичної здатності впливати на соціальну сторону життя суспільства.

Характеризуючи функціонування правосвідомості у межах правової системи держави варто наголосити, що з поміж усіх складових останньої вона, поряд з правовою культурою та будучи невід'ємною частиною останньої, найсильніше відображає культурно-історичну та ментальну особливість українського народу. Правосвідомість будучи виразником поглядів суспільства на право має значний вплив на правову систему держави як в цілому, так і стосовно кожного її елемента.

В науковій літературі поширена думка, що правосвідомість має найбільше велике значення у якості фактора комунікації як всередині правової системи, так і за її межами. Проте обмежувати її функції лише цим колом завдань не слід, адже це призведе до невиправданого применшення її ролі і у забезпеченні стабільності правової системи, і у процесі подальшого розвитку останньої.

Внутрішня будова правової системи така, що характеризується постійною взаємодією її елементів, їх органічною єдністю у межах досягнення єдиної мети – забезпечення існування держави, дотримання

прав та свобод людини та громадянина, поступального розвитку суспільства. У цьому контексті правосвідомість усіх видів відіграє принципове значення не лише як канал зв'язку між іншими правовими явищами, але й як самостійний та вагомий елемент системи, з яким у інших її складових відбувається невідворотний взаємовплив.

Так, головною особливістю правосвідомості у процесі регулювання суспільних відносин є її можливість трансформувати зміст права, підвищувати або понижувати його значення для регулювання суспільних відносин. Тобто, правосвідомість виступає цілком самостійним елементом правової системи, а від її рівня залежить якість правовідносин, що мають місце між суб'єктами права.

У контексті розгляду порушеної проблеми варто торкнутися питання модернізації правової системи держави, яка не може проходити без участі правосвідомості. Заходи, які повинні бути здійснені для позитивних перетворень у цій сфері умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх заходів ми відносимо конституційну реформу, удосконалення законодавства України, перетворення політичної та економічної сфер життя суспільства. Це конкретні та практичні шляхи впливу на правову систему держави, що спрямовані підвищення рівня життя українців, на наближення до європейських та світових стандартів. Застосування таких зовнішніх форм розвитку правової системи є більш короткостроковими у часі, ніж застосування певних внутрішніх засобів її зміни. Це пов'язано передусім з матеріальною природою правових, економічних та політичних реформ, їх втіленням у нормативно-правових актах та можливістю їхнього забезпечення силою державного примусу.

В той же час існують і такі шляхи реформування правової системи, ефект від застосування яких не настільки очевидний, але й більш довгостроковий та глибокий. До них можна віднести підвищення рівня правової культури та правосвідомості, наукове обґрунтування доцільності та корисності потенційних змін у правовій сфері суспільного життя. Обидва ці способи удосконалення правової системи можуть бути ефективними лише у тісній взаємодії, що пов'язано перш за все співвідношенням права та правосвідомості.

Отже, в період складних трансформаційних процесів, що відбуваються в державі та суспільстві важливою умовою переходу на якісно новий рівень демократичного устрою є модернізація національної правової системи України. При цьому на всіх етапах її розвитку слід враховувати такий фактор як правосвідомість, чия незрима присутність, як вже було вказано вище, пронизує кожен елемент правової системи та забезпечує її функціонування в цілому.

---

1. Оніщенко Н.М. Правова система: проблеми теорії: Монографія / Н.М. Оніщенко // К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України – 2002. – 352 с.

2. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи: загальна характеристика : дис. докт. юр. наук : 12.00.01 / Луць Л. А. – Львів, 2004. – 448 с.

3. Алексеев С.С. Общая теория права. В двух томах. Т. I – М.: Юрид. лит. – 1981. – 361 с.

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНИХ ГАРАНТІЙ У ЗАХИСТІ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Ромців О.І.

асистент кафедри конституційного та міжнародного права Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

Сьогодні Україна робить перші спроби по реформуванню своєї політичної, економічної, правової системи з метою наближення її до європейських стандартів демократії, запровадження дієвих механізмів реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина. Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. А головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини [1]. Проте демократична та правова держава, якою так прагне стати Україна, передбачає не лише законодавче закріплення прав і свобод людини й громадянина, а й наявність юридично визначених механізмів реалізації відповідних прав та порядку захисту і відновлення